

# HISTORICAL SCIENCES

## THE EMERGENCE OF A SOCIO-CULTURAL AND POLITICAL MOVEMENT AMONG UKRAINIANS IN THE USA AT THE END XIX – AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

**Kravchuk I.**

*Applicant of the Department of Contemporary History  
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1513-7624>*

**Vanyurskyi M.**

*Applicant of the Department of Contemporary History  
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5580-0595>*

## ЗАРОДЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО РУХІВ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ США НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

**Кравчук І.**

*здобувач відділу новітньої історії  
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1513-7624>  
ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/IWH-5500-2023>*

**ВанюРСький М.**

*здобувач відділу новітньої історії  
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5580-0595>  
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13619598>*

### Abstract

The peculiarities of the emergence of socio-cultural and political movements among Ukrainians in the USA at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries are considered. It is indicated that during this period the Ukrainian community in the USA was at the stage of increased consolidation, but this process was complicated by (a) a low level of national consciousness and (b) a lack of resources among immigrants. It was noted that the majority of American Ukrainians of that time had minimal social and political experience and were more interested in increasing their own material and financial capabilities. Using specific examples, it is illustrated that over time, thanks to the efforts of activists and the creation of cultural and religious organizations, the Ukrainian diaspora in the USA managed to develop public and political activity. An important role in this process was played by church parishes, brotherhoods and the Ukrainian press, in particular the magazine «Svoboda».

### Анотація

Розглянуто особливості зародження суспільно-культурного та політичного рухів серед українців США наприкінці XIX – на початку XX ст. Вказано, що у цей період українська громада в США перебувала на стадії посилення консолідації, однак цей процес був ускладнений (а) низьким рівнем національної свідомості та (б) браком ресурсів серед іммігрантів. Відзначено, що більшість американських українців того часу мали мінімальний громадсько-політичний досвід та були більше зацікавлені у нарощенні власних матеріальних та фінансових можливостей. На конкретних прикладах проілюстровано, що з часом, завдяки зусиллям активістів та створенню культурних і релігійних організацій, українська діаспора США зуміла розвинути громадсько-політичну активність. Важливу роль у цьому процесі відігравали церковні парафії, братства та українська преса, зокрема часопис «Свобода».

**Keywords:** emigration, diaspora, USA, worldview, public organization, national consciousness.

**Ключові слова:** еміграція, діаспора, США, світогляд, громадська організація, національна свідомість.

В останній чверті XIX ст. у США стали помітні тенденції до консолідації української громади, що відбувалося під впливом все більшої еміграції до континенту українців Галичини, Буковини та Закарпаття. Проте низький національний рівень свідомості більшості іммігрантів та брак надлишкових коштів на культурно-освітні та політичні потреби гальмував, будь які, починання місцевих українських активістів.

Іммігранти, які прибули до США у цей період, були здебільшого з відсталих у політичному сенсі

регіонів – Лемківщини та південної Польщі, а також, за словами очевидців, мали «мінімальну політичну освіту». Тільки у США вони почали освоювати основи суспільно-політичних процесів. У праці Л. Мишуги «Як формувався світогляд українського іммігранта в Америці» вдало описано рівень національної свідомості українців, які прибули на американський континент: «...Ті елементи з нашого народу, що прибули тоді до Америки, самі не знали ні своєї правдивої назви, ні свого роду, ні свого національного ідеалу... Цілий світогляд тих

імігрантів, що виїжджали з рідного краю, обертаясь біля одного: якнайскоріше заробити якнайбільше грошей» [3, с. 95].

Власне, як стверджував Я. Падох, «перші кроки українського робітника на американській землі не були легкі. Круті шляхи, якими по ній вела їх доля, не були встелені рожами. Безробіття, голод, холод, страшні життєві умови – це були рідні товариші нашого імігранта на цій землі. І найвищим щастям було для хлібороба, що виріс серед вільних піль чи високих гір, дістати будь-яку працю в глибокій копальні, де не було ні сонця, ні чистого повітря, а на кожному закруті темної нори ждали на нього смерть чи каліцтво» [5, с. 64].

Ю. Бачинський відзначав, що українських імігрантів наприкінці XIX ст. практично не цікавило американське громадянство та політичні процеси у цій державі. Відомий громадсько-політичний діяч писав, що «загал імігрантів жие отже поза публічним житєм американської суспільности і те жите таке йому чуже, що навіть вже без взляду на політичні змагання а хоч би таки для особистого, матеріального інтересу не дбає про те, що в З'єдинених державах дає підставу кожній одиниці для більш людського трактовання її зі сторони американського загалу, і в її особистих матеріальних заходах дає їй упривілейоване становище – про горожанство З'єдинених Держав. Шкоди з того для імігрантів великі» [1, с. 408].

Подібні міркування висловлював й соціаліст-радикал М. Стахів, який констатував, що не всі імігранти з Галичини та Буковини мали виключно українську національну свідомість. На його думку тільки «найпередовіші з них» були свідомими, так само як це було в той час на рідній землі [8, с. 56]. Його політичний опонент І. Кедрин також визнавав, що «новий край, до якого вибирався наш імігрант, його не цікавив... Що це «читальня» – не знав. Про театральні вистави, концерти, відчити чи віча – не знав. Ніякими громадськими справами він ніколи не займався. Суспільних питань ніхто ніколи з ним не обговорював. Не знав він також нічого про робітничі організації й не чув про якісь страйки. Але суспільне горе відчував. Тільки рятунку не бачив...» [3, с. 96]. О. Рев'юк погоджувався, що «велике число цих імігрантів не вміли читати й писати», а «національна свідомість українського імігранта була невелика» та мав він радше «свідомість негативну» – себто почуття, що він не американець [3, с. 96].

Все ж, упродовж 1880-х років українське суспільно-культурне та політичне життя у США почало поетапно «розвиватися та оживлятися» – до США прибували імігранти зі Східної Галичини, які були набагато політично свідоміші, ніж лемки та закарпатці, яких у місцевій пресі називали «угорцями». Почали з'являтися імігранти «з політичною ініціативою», а політичний рух перестав бути виключно справою інтелектуалів та священників, поступово стаючи масовим.

У цьому політичному русі частина імігрантів хоча й брала активну участь, проте така участь була часто поверховою, особливо на початку руху. Вони

слідували за провідниками-інтелектуалами, не розбираючись в особливостях суспільно-політичних процесів. Політичні уподобання імігрантів були, особливо наприкінці XIX ст., цілком залежні від партійної приналежності місцевих провідників-священників.

До Першої світової війни лідери української еміграції у США працювали здебільшого на національно-культурному полі серед своїх співвітчизників, рідко вдаючись до політичних, консолідаційних акцій. Так, наприкінці XIX ст. створено перші «руські» товариства / братства, які опікувалися національно-культурними потребами місцевих українців. «Спонтанно вирослі братства та товариства, які в своє призначення включали водночас допомогу в потребі та національні стремління, стали основою господарської і національної емансипації українського емігранта», – писали сучасники подій [5, с. 64]. Про створення будь-якої політичної організації серед початкової маси перших українських імігрантів у США «не могло бути й мови в тодішніх більше, ніж невідрадних обставинах» [9, с. 18].

Однак, у 1893 р. о. Г. Грушка (редактор «Свободи») почав кампанію щодо заснування «народної організації для українців, розсіяних по всій країні». Він прагнув, щоб його українські земляки і співгромадяни імігранти «об'єдналися в своїх організаціях на своїй землі, щоб від крили свої серця для українських людей, щоб обмінювалися думками і розв'язували разом проблеми, що їх не може подолати одна людина, але ж коли візьметься кілька людей, то вони легко допоможуть одній людині» [4, с. 22].

Як результат – 22 лютого 1894 р. створено УНС [7, с. 1]. Часопис «Свобода» інформуючи читачів про подію «заснування Руського (Українського) Народного Союзу» відзначав, що «український нарід воскрес із мертвих в Америці...» [7, с. 1]. «Останні слова звідомлення були очевидно трохи здраматизовані, але вони – все ж таки – вірно з'ясували появу життєздатної етнічної групи, яка виходила наперед, щоб увіліятися в головну течію американського громадського життя», – відзначали члени УНС [7, с. 1]. І. Кедрин також зауважив, що «ті дві народні інституції – «Свобода» і Український Народний Союз – були звиш 40 років головними сподвижниками українського народного життя в Америці» [3, с. 95].

Основні завдання товариства можна звести до декількох визначальних тезисів:

- сприяння українському національному руху;
- захист культурно-освітніх прав українців, допомога в адаптації до нового середовища, вирішенні соціальних проблем;
- фінансова підтримка членів товариства у вигляді страхування життя, медичної допомоги та інших соціальних виплат;
- збір коштів (пожертв) для українців, які постраждали від війни та інших лих, як на теренах українських земель так і в діаспорі;

– лобіювання інтересів українців в американському уряді, сприяння визнанню української автономії / незалежності;

– підтримка національно-визвольних процесів на українських землях.

Так, під час третьої конференції УНС у 1896 р. «виявлено глибоку затурбованість іміграційними проблемами». Наступного року конференція уповажнила «головний уряд» видати перший український календар-альманах у США та схвалила протест проти «ошуканчих і кривавих виборів у Галичині». Водночас «висловлено турботу з приводу нових повідомлень про важкі переживання і злидні українських імігрантів у Канаді. Отцеві Несторові Дмитрову доручено перевести на місці перевірку ситуації в Західній Канаді. Дискутовано також про становище українських імігрантів у Бразилії і на Гавайях» [4, с. 24].

У 1898 р., як відзначали члени товариства, «в додатку до дебат над збільшенням грошових сум забезпечення для окремих членів і над справою приймання в члени Союзу жінок, були на порядку дня й обговорень такі питання, як загальне становище українців в Америці, умови праці українських робітників, потреба українських видань, книжок і шкіл для дітей і створення фонду допомоги студентам духовних шкіл» [4, с. 24].

Зрештою «около 1900 року Український Народний Союз здобув визнання, як оборонець усіх українців у діаспорі і як борець за свободу і незалежність їхньої батьківщини – України. Початкові досягнення й успіхи в усіх цих намаганнях Союзу були подекуди послаблювані наявністю москвофілів поміж членством, але ситуація основно поправилася після того, як в 1902 році сьома Конвенція переголосувала розкольників і раз на завжди визначила для Союзу правильний і рішучий патріотичний український напрямок» [4, с. 26].

Справді, один із значних організаційних недоліків організації на зламі XIX – XX ст. – вона поєднувала прихильників української національної ідеї та москвофілів. Як стверджував М. Стахів, півжиття з москвофілами тривало до 1902 року. На його думку, москвофіли в Руському Народному Союзі відчували себе настільки впевнено, що на конференції 1902 р. намагалися «взяти Союз під свій контроль» [8, с. 56]. «Однак їм це не вдалося, оскільки свідомі українці заздалегідь попередили про їхні наміри і вжили всіх необхідних заходів, щоб дати відсіч цим відступникам і не допустити їх до повного контролю над цією важливою організацією, що представляла українську робітничу масу» [8, с. 56], – зазначав відомий громадсько-політичний діяч.

У цей період (початок XX ст.) відбувається політизація братств, які оформилися у чотири провідні українські громадсько-політичні організації:

- 1) Український народний союз;
- 2) Українська народна поміч;
- 3) Український робітничий союз;
- 4) Об'єднання католиків-українців «Провидіння» [2, с. 33].

Хоча українські громадські інституції були малочисельні, фінансово та матеріально слабкі (для прикладу – «перше п'ятиріччя УНС замкнув зі скромним баянсом 1,593 члени та 5,688.57 доларів майна» [5, с. 65]), все ж на початку XX ст. активістам вдалося провести декілька масових політичних акцій.

Зокрема, у 1 січня 1900 р. у Джерзі-Сіті (Нью-Джерсі) УНС провів «перше публічне віче з загальних справ іміграції. Під час заходу його учасники обговорювали актуальні / нагальні питання: справи шкіл, церковні питання, питання організації іміграції, хоча «основна увага була приділена організації першої допомоги для новоприбулих імігрантів». На цьому віче також було ухвалено рішення щодо створення «Руського Еміграційного Дому». Уже після сецесії українських студентів з Львівського університету в 1902 р., імігранти почали організовувати мітинги та збирати гроші на підтримку секційоністів [5, с. 69].

Друге публічне віче відбулося 26 грудня 1903 р. у Йонкерсі (Нью-Йорк). На цьому віче розглядали церковні, шкільні питання та організаційні питання. Було вирішено проблему щодо форми політичної організації української іміграції – утворено «Народний Комітет». У 1905 р. відбулося ще одне публічне віче у Мек-Кіспорті (Пенсильванія), на якому було доповнено політичні інституції українських імігрантів шляхом створення місцевих політичних організацій, зокрема «Товариств руських патріотів». Товариства були створені для «ведення місцевих політичних справ і стали основою для загальної політичної організації» [5, с. 69]. Їм було надано виключне право вибирати через делегатів на щорічних загальних вічах Народний Комітет. Із щомісячних внесків членів цих товариств половину направляли на Народний Фонд, яким керував Народний Комітет, а іншу частину залишали касам товариств для місцевих потреб. На цьому віче також було обрано нового голову Народного Комітету – М. Струтинського. Проте розбіжності між радикалами та націонал-демократами привели до ліквідації Народного Комітету (1906 р.) [5, с. 69].

Функції, які виконував Народний Комітет, перейшли до головного уряду Радикально-національного Союзу. Після розколу Радикально-національного Союзу на «старий» та «новий» Радикально-національний Союз, а також перетворення «старого» Радикально-національного Союзу на націонал-демократичну організацію, новий уряд Радикально-національного Союзу став подібним до Народного Комітету націонал-демократичної партії. Тоді як уряд «нового» Радикально-національного Союзу, який утворився як радикальна організація, став подібним до Народного Комітету радикальної партії. Народний Фонд припинив своє існування [5, с. 73].

У 1908 р. українська офіційна делегація, з провідними членами УНС у своєму складі, відправилася до Вашингтону, для того, щоб передати Апостольському Делегатові Ватикану петицію в

справі «рівного трактування» тодішнього українського католицького єпископа у США. Важливою акцією товариства стала зустріч із президентом США В. Тафтом «у справі офіційного визнання української й інших слов'янських національностей, як окремих спільнот у конскрипційних анкетах перепису 1910 року». За підсумками цієї зустрічі Конгрес США схвалив (за згодою Президента) додаткові директиви які стосувалися перепису, дозволяючи визначити українців, як окрему національність [4, с. 27].

Активно реагувала українська діаспора США й на події в Галичині. Зокрема значне обурення американських українців викликала боротьба за реформу виборчої системи в австрійському парламенті у 1906 р., коли «іммігранти організували віче і знову збирали гроші на підтримку боротьби в старій батьківщині» [5, с. 65]. Потрясли іммігрантів події пов'язані із убивством галицького намісника Андрія Потоцького (1908 р.) та засудження М. Січинського (1909 р.). В усіх місцевостях, де жили українські іммігранти, організовувалися віче, на яких «висловлювали жаль за загиблими та злиднями в старій батьківщині, а також запалювалися нові надії на краще» [5, с. 65].

Протести проти засудження М. Січинського були особливо чисельними у Нью-Йорк, де десятки тисяч іммігрантів вийшли на демонстрацію з його портретом, пройшовши вулицями міста та перед австрійським консульством. Організовувалися демонстрації, а в усіх місцях проживання українських іммігрантів збирали підписи на петиціях до Франца Йосифа I з вимогою помилування М. Січинського.

Загалом, як відзначав Й. Лисогір, «історію перших двадцяти років діяльності Союзу можна трактувати, як довгу хроніку випробувань і помилок. На самому початку не було досвіду, знання формальностей і відчувалася нестача фондів. Багато труднощів виникало внаслідок незнання мови і звичаїв у новому світі. Щоденним явищем були базовані на ігноранції непорозуміння й конфузії. Непевність проявлялася навіть в уживанні правильної назви організації [4, с. 26].

На думку Р. Слободяна «УНСоюз і «Свобода» створили з того імігранта свідомого громадянина, рівного між рівними, вільного між вільними. УНСоюз ніколи не забував про Україну та її справу, «Свобода» містила на своїх сторінках заклики для допомоги нашим братам та інституціям у ріднім Краю, збираючи великі суми, даючи також правну оборону через своїх представників у Вашингтоні» [6, с. 47].

Таким чином, наприкінці XIX ст. українці в США засновували греко-католицькі та православні парафії, які стали центрами соціокультурного життя, почали створювати культурно-просвітницькі та політичні організації. З'явилися перші братства і товариства, які підтримували національно-культурні потреби. Преса, зокрема часопис «Свобода», відігравала важливу роль у формуванні спільної ідентичності та консолідації громади. Політичний рух українців у США формувався під егідою інтелектуалів та релігійних діячів. У 1894 р. було створено УНС, який став важливим центром консолідації української громади в США. Організація займалася соціальною та фінансовою підтримкою українців, сприяла їх національному та культурному розвитку, лобіювала їхні інтереси в американському уряді.

#### Список літератури:

1. Бачинський Ю. Українська еміграція т. 1: Українська імміграція в З'єдинених Державах Америки. Львів, 1914. С. 485 с.
2. Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. 590 с.
3. Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 93–98.
4. Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 19–23.
5. Падох Я. УНС у невинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 64–69.
6. Слободян Р. Очима піонера. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 47–51.
7. Совершилася. *Свобода*. 1894. С. 1.
8. Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрентон, 1950. 320 с.
9. Україна воскресла в Америці. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 15–18.